

JURYRAPPORT DE LOEP 2013
VVOJ Prijs voor Onderzoekersjournalistiek

Juryleden:

Ad van Liempt (voorzitter)

Josse Abrahams

Joep Dohmen

Marnix Koolhaas

Ineke Noordhoff

Trees Verleyen

Stefan Vermeulen

JURYRAPPORT 2013

De jury van De Loep 2013 heeft een positieve indruk van de stand van zaken bij de onderzoeksjournalistiek in Nederland en Vlaanderen. Het aantal inzendingen voor De Loep was met 103 groter dan ooit; de kwaliteit was gemiddeld hoog te noemen, de concurrentie om de nominaties bij de categorieën 'tekst' en 'audiovisueel' was hevig. Bovendien was het aanbod in de categorie 'aanmoedigingsprijs' (waarin vorig jaar geen Loep werd uitgereikt) van veel hoger niveau dan vorig jaar.

Wat de jury vooral opviel was de hoge kwaliteit van de Vlaamse inzendingen. In aantal blijven die weliswaar achter op de Nederlandse (zo ontbraken er inzendingen van de Vlaamse weekbladen), maar van de zes nominaties in de twee grootste categorieën zijn er drie van Vlaamse hand – dat is in de tienjarige geschiedenis van De Loep nog niet eerder gebeurd.

Het ligt niet direct op de weg van een jury om een uitvoerige analyse te produceren van de oorzaken waarom de onderzoeksjournalistiek zich in Nederland en Vlaanderen op zo'n relatief hoog niveau beweegt. Maar een enkele opmerking op dit terrein zij ons gepermitteerd:

- De jury constateert met voldoening dat tal van media – niet alleen de landelijke - in hun strijd om het bestaan zich niet beperken tot *middle-of-the-road*-journalistiek, maar zich juist proberen te onderscheiden met eigen, goed uitgezochte verhalen waarmee ze hun onmisbaarheid proberen te bewijzen, ook als dat veel tijd en dus geld vergt van een regionale omroep of een vakblad.
- Daarnaast zou er een verband kunnen worden gelegd met de intensieve pogingen van de VVOJ om het ambachtelijk niveau van de leden te verhogen door cursussen, workshops, lezingen en discussies. Er is geen sector in de journalistiek waar collega's zo open en inhoudelijk met elkaar discussiëren en ervaringen uitwisselen als in de onderzoeksjournalistiek; de positieve gevolgen daarvan zijn mogelijk terug te vinden in de stand van de onderzoeksjournalistiek.

Op inhoudelijk terrein vielen er dit jaar een paar dingen op:

- Allereerst is de jury in de nieuwe categorie, de Digitale Loep, niet tot toekenning van de prijs kunnen komen. Er waren weliswaar zeer verdienstelijke inzendingen, maar die voldeden toch geen van alle aan het totaal van de hoge eisen die gesteld worden aan onderzoeksjournalistieke producties in de klassieke categorieën 'tekst' en 'audiovisueel'. Omdat de jury ervoor wil waken dat De Loep aan betekenis en gewicht inboet, heeft ze besloten in deze nieuwe categorie dit jaar geen Loep maar wel twee stimuleringsprijzen toe te kennen. Daarmee wil ze de verdienste van de inzenders onderstrepen, maar tegelijk bepleiten dat de lat om een Loep te winnen in alle categorieën onverminderd hoog gelegd blijft worden.

- De jury kreeg eindelijk een betekenend aantal inzendingen op het gebied van de sportjournalistiek te beoordelen. Vooral het aantal onthullende reportages over doping in de wielersport viel op. Daar zijn natuurlijk kritische kanttekeningen bij te maken: waarom zo laat, waarom speelde de onderzoeksjournalistiek bij de sportredacties tot dusver zo'n beperkte rol? Maar de jury ziet in de ontwikkelingen voornamelijk een positief signaal: ook de collega's van de sportredacties en de sportbladen zijn vaker het rotsachtige pad van de onderzoeksjournalistiek ingeslagen, en hebben op dat punt voortreffelijk werk geleverd. Dat geldt met name voor de inzendingen van de *Volkskrant* en *NRC Handelsblad*.
- Opvallend was dit jaar het grote aantal inzendingen op het gebied van financiën en belastingen. Zowel in Nederland als in Vlaanderen houden veel onderzoeksjournalisten zich intensief bezig met de financiële crisis, de oorzaken en de gevolgen daarvan. Bij de gespecialiseerde media als het *Financieele Dagblad* en *De Tijd*, maar niet alleen daar. Het leidt tot een type verhalen dat in het verleden zeldzaam was. Vooral de onderzoeken naar de vraag of Nederland en België in feite belastingparadijzen zijn, leverden veel nieuwe informatie op.
- Ondanks de onmiskenbare crisis in de regionale journalistiek noteerde de jury weer een flink aantal voortreffelijke inzendingen van regionale kranten en enkele regionale omroepen, althans uit Nederland. In Vlaanderen is de crisis kennelijk nog dieper – daarvandaan kwam slechts één bijzondere staaltje regionale journalistiek ter kennis van de jury. In Nederland was de oogst niet zo spectaculair als vorig jaar (toen leverde dat twee van de drie nominaties op bij tekst, waaronder de uiteindelijke winnaar van De Loep) maar vooral de inzendingen van het *Dagblad van het Noorden* waren opnieuw van hoog niveau, en worden hier met ere vermeld.
- De jury kon dit jaar zonder probleem drie nominaties voor de Aanmoedigingsprijs (voor journalisten onder 30 jaar) bekend maken. Vorig jaar werd die prijs niet toegekend. De jury sprak toen de vrees uit dat hoofdredacties hun jonge onderzoeksjournalisten te weinig tijd en gelegenheid boden om diepgravende verhalen tot een goed einde te brengen. Of dat vermaan geholpen heeft zullen we nooit weten, maar het aanbod was dit jaar ruim en van hoge kwaliteit, en vandaar dat er dit jaar weer een aanmoedigingsprijs kan worden uitgereikt.
- Een interessante trend die we dit jaar zagen waren de producties die in bijzonder teamverband tot stand kwamen. Dat gold bijvoorbeeld voor de reconstructie van Project X in Haren, waar regionale omroep en regionaal dagblad de handen ineen sloegen om meer journalistieke power te ontwikkelen. Het *Onderwijsblad* werkt systematisch met teams van medewerkers en freelancers aan spraakmakende dossiers, er was productieve samenwerking tussen een freelancer en een (inmiddels opgeheven) persbureau, en met collega's over de grens. Zeker ook vielen de onderzoeksgroepen op die onder leiding van Marcel Metze voor *De Groene Amsterdammer* aan het werk gingen. De jury was onder de indruk van de kwaliteit

van die producties, vooral omdat ze over een zó breed terrein journalistieke research konden doen dat ze complexe onderwerpen uitstekend in beeld konden krijgen. Het is te hopen dat er voor dit type onderzoeksjournalistieke samenwerking blijvend financiële middelen beschikbaar zullen komen, want de resultaten zijn meer dan veelbelovend.

Verder zij nog met nadruk vermeld dat juryleden die op enigerlei wijze betrokkenheid hadden bij een inzending (bijvoorbeeld zij die werkzaam zijn of waren voor een medium waarvan een productie werd beoordeeld), zich op de aangelegen onderwerpen niet in de discussies hebben gemengd.

Aanmoedigingsprijs

De jury heeft voor de Aanmoedigingsprijs 2013 drie inzendingen genomineerd. Dat was een relatief lastige keuze, omdat nog zeker drie andere producties ook het niveau hadden om voor de Aanmoedigingsprijs in aanmerking te komen. De genomineerden zijn:

“Paradijs voor Pedo's” door Sanne Terlingen (OneWorld)

Sanne Terlingen onthult dat Ghana een ideaal jachtgebied voor Nederlandse sekstoeristen kan worden genoemd. Pedofielen presenteren zich er als weldoeners en hebben ondanks de Nederlandse en Ghanese wetgeving vrij spel. Terlingen heeft een bijzonder lastig onderwerp, na een moeizame zoektocht, tot een goed einde gebracht. De bronnen waren moeilijk te vinden, en niet alle media stonden te springen om het verhaal van deze jonge freelancer te publiceren. Zo schrok een publiekstijdschrift terug vóór publicatie uit angst voor een claim van een zakenman die in het artikel een rol speelde. Na publicatie van het artikel werd het door media in het Verenigd Koninkrijk en Ghana overgenomen, en volgden er ook vragen in de Tweede Kamer. De jury heeft bewondering voor de volharding én de zorgvuldigheid van Sanne Terlingen.

“Land van gas en kolen” door Belia Heilbron, Jelmer Mommers, Thomas Muntz en Huib de Zeeuw (De Groene Amsterdammer)

Zeer uitgebreid onderzoeksdossier van De Groene Amsterdammer als uitvloeisel van de masterclass Onderzoeksjournalistiek onder leiding van Marcel Metz. Centraal staat de vraag hoe het komt dat Nederland ondanks jarenlange intentieverklaringen achterblijft met de vergroening van de energievoorziening. Voor dit dossier is een uitputtend en breed historisch onderzoek gedaan naar het energiebeleid, en vooral naar de gaslobby. Alle hoofdrolspelers uit de afgelopen jaren zijn ondervraagd en dat levert een helder verhaal op. Geen schokkende scoops, maar wel inzicht in een materie die niet eerder het object was van zo grondige onderzoeksjournalistiek. Taaie materie, die uiterst leesbaar en overzichtelijk gepresenteerd wordt, met uitgebreide bronvermelding.

“Doping werd getolereerd in Raboploeg” door Mark Misérus (de Volkskrant)

Mark Misérus heeft overtuigend onthuld wat iedere Nederlandse sportliefhebber wilde weten en sommigen wellicht vermoedden: ook bij ‘onze’ Rabobankploeg was dopinggebruik jarenlang doodnormaal. De auteur gaat zorgvuldig te werk door precies dát te berichten wat hij na lang onderzoek kan bewijzen, laat smeüige maar onbewijsbare anekdotes liggen en beschuldigt geen renners van wie hij het niet hard kan maken. Hij krijgt een betrokken dopingdokter *on-the-record* tot een bekentenis. Het blijft een feit dat het lang geduurd heeft voor de Nederlandse sportjournalistiek zich op dit onderwerp heeft gestort, maar het resultaat dat Misérus heeft geboekt is van hoge kwaliteit.

Na uitvoerige discussie heeft de jury besloten dat de Aanmoedigingsprijs 2013 zal worden toegekend aan Sanne Terlingen.

De Digitale Loep

Zoals hiervoor uiteengezet dit jaar geen toekenning van een digitale Loep. Daarbij speelt zeker een rol dat de criteria voor toekenning van deze nieuwe prijs nog moeten uitkristalliseren. De jury is van mening dat voor elke Loep moet gelden dat de prijs bestemd is voor uitzonderlijke staaltjes onderzoeksjournalistiek, die leiden tot een onthullend resultaat, en die tot stand zijn gekomen door diepgaande, methodische research. Bovendien moet het gaan om oorspronkelijk onderzoek dat op een aantrekkelijke manier wordt gepresenteerd. In geval van de digitale Loep moet daarbij gebruik gemaakt worden van de vernieuwende en interactieve mogelijkheden die het digitale domein biedt, in vergaring, verwerking, publicatie. De jury heeft groot respect voor een aantal van de ingezonden digitale producties, zowel afkomstig van 'nieuwe' als van 'traditionele' media, maar vond niet dat deze al voldeden aan het totaal van de hoge eisen die aan Loepwinnaars worden gesteld.

Omdat er wel degelijk bijzonder werk is ingeleverd wil de jury dat honoreren met twee stimuleringsprijzen.

“Straatroven in Rotterdam: hoeveel gevaar loop je?”, Inge Janse (Vers Beton)

Een fraai staaltje datajournalistiek: opschoning en analyse van een dataset van de Rotterdamse politie over straatroven in die stad leiden tot een publicatie die de vooroordelen over straatoverij op losse schroeven zet. Zo blijken niet oude vrouwtjes frequent slachtoffer van straatrovers, maar juist jonge mannen. En bij de daders blijkt het minder om groepen en meer om individuen te gaan. Janse kon tot deze conclusies komen door de datasets van de gemeente van veel ruis te ontdoen en er vooral ook zijn gezond verstand op los te laten. Omdat dit onderzoek bovendien in een heldere vormgeving is gepubliceerd, was de jury er zeer van gecharmeerd, ook al is het een puur lokaal en enigszins beperkt thema. Vandaar dat de jury aan Inge Janse, en daarmee aan de site versbeton.nl, graag een stimuleringsprijs uitreikt.

“Dossier Cryo-Save” door Tom Cochez en Clea Caulcutt, (Apache en Rue89)

Een klassiek journalistiek onderzoek naar de praktijken van het bedrijf Cryo-Save, dat stalen navelstrengbloed invriest met het oog op eventueel later gebruik bij de kinderen/volwassenen van wie het bloed afkomstig is voor de behandeling van bijvoorbeeld leukemie. Er is hier zeker sprake van een onthulling, van een sluitende bewijsvoering waarbij de moeilijke, dubbelzinnige houding van zowel de Belgische als Nederlandse overheid wordt aangetoond. Ondanks het wetenschappelijke karakter van het onderwerp werd een geslaagde poging gedaan om de inhoud begrijpelijk weer te geven. Wel vindt de jury dat het verhaal geen specifiek digitale productie is, maar dat het digitale domein hier vooral als publicatieplatform is gebruikt.

Tekstuele producties

De jury had in deze categorie ook een groot aantal boeken te beoordelen. Hoewel daar juweeltjes tussen zaten, waaraan bijzonder veel research ten grondslag heeft gelegen, heeft de jury toch vooral meegewogen of het om origineel onderzoek ging, en niet om het hergebruik van eerder onderzoek. Dat doet niets af aan de waardering voor het monnikenwerk dat veel journalisten aan hun boeken hebben gewijd. Er is slechts één boek genomineerd.

Opmerkelijk: alle tekstuele nominaties zijn, net als vorig jaar, inzendingen van duo's – onderzoeksjournalistiek bedrijf je kennelijk steeds meer met z'n tweeën. De nominaties:

“Hoe SNS ten onder ging aan vastgoed”, Esther Rosenberg en Tom Kreling (NRC Handelsblad en nrc.next)

Vasthoudend en relevant onderzoekswerk naar de SNS-vastgoedfraude. Naast dat werd uitgezocht hoe groot de problemen in de vastgoedportefeuille waren – waar veel meer journalisten op doken toen de bank op omvallen stond – laat deze serie zien hoe de leiding van de bank zich heel lang weinig aantrok van waarschuwingen en negatieve signalen. De jury heeft grote bewondering voor de volharding van het duo, ook toen er van de kant van de bank zwaar geschut werd ingezet. Esther Rosenberg (onderzoeksredactie) en Tom Kreling (economieredactie) hebben het proces achter de ondergang van de bank zeer inzichtelijk gemaakt. De serie toont ook aan hoe goed het kan uitwerken om een onderzoeksjournalist te koppelen aan een collega die 'reguliere' verslaggeving doet.

“De Keizer van Oostende”, Wim Van den Eynde en Luc Pauwels

Het boek dat de twee VRT-journalisten in eigen tijd hebben geschreven heeft veel ophef veroorzaakt: logisch, want het gaat over Johan VandeLanotte, een van de beeldbepalende figuren in de Belgische politiek, met zijn machtsbasis in de stad Oostende waar hij burgemeester is. De verdienste van het boek is vooral dat het inzicht geeft in de methodes van VandeLanotte en in de netwerken waarmee hij zijn invloed uitoefent. Echte onthullingen staan er niet in, maar het diepgravende onderzoek geeft toch een bijzondere inkijk in de keuken van de macht, waarmee Van den Eynde en Pauwels een belangrijke taak van de journalistiek, die van de waakhond, voortreffelijk hebben ingevuld.

“Het ACW-dossier”, Martin Buxant en Steven Samyn (De Morgen)

Mooie reeks van artikelen die van nabij de financiële verhouding tussen de Vlaamse koepel van werknemersverenigingen ACW en de bank Belfius volgt. Daarbij speelt een belangrijke rol dat ACW lijkt te profiteren van een belastingvoordeel waar deze eerder fel tegen ageerde. Het gecompliceerde verhaal leidde uiteindelijk tot het vertrek van de Vlaamse minister van Financiën Steven Vanackere. Goed gedocumenteerde serie, mogelijk geworden

omdat Buxant en Samyn een goede kennis van het dossier hebben en daarnaast een beroep doen op specialisten om de financiële deal helder te krijgen.

De Loep 2013 voor tekstuele producties heeft de jury toegekend aan het duo van NRC Handelsblad Esther Rosenberg en Tom Kreling, voor de serie “Hoe SNS ten onder ging aan vastgoed”.

Audiovisuele producties

De jury heeft veel moeite gehad met het bepalen van de nominaties omdat er zoveel kwalitatief hoogstaande uitzendingen te beoordelen waren. Zo was er, net als vorig jaar, een voortreffelijke uitzending van Tegenlicht ingezonden, waarin Willem de Bruijn en Marije Meerman aantonen hoe gewiekt sommige multinationals van belastingroutes gebruik maken: The Tax Free Tour. Ook dit jaar heeft bij de jury de doorslag moeten geven dat de reportage vooral gebaseerd was op onderzoek van anderen – daarom moest een nominatie uitblijven, hoe bewonderenswaardig de informatie ook was verzameld en gerangschikt.

Opnieuw was er geen radio-nominatie, al was Argos er met de uitzending over het VUmc (en de inside-informatie omtrent de problemen op de afdeling longchirurgie) wel heel dichtbij. De jury veroorlooft zich hierbij de kanttekening dat vormgeving van onderzoeksjournalistiek op de radio de laatste jaren toch enigszins is achtergebleven bij de concurrentie op de televisie.

De nominaties:

“Dossier Taakstraf”, Misja Pekel en Wil van der Schans (Human/VPRO-Argos TV)

Een aflevering van de veelgeprezen Argos TV-serie *Medialogica* waarin de Zembla-uitzending (die trouwens in 2008 werd genomineerd voor De Loep...) over het op grote schaal opleggen van taakstraffen, ook en vooral bij zware misdrijven, wordt geanalyseerd. Het is bijzonder dat een televisieprogramma een onderzoek doet naar de (onderzoeks)journalistieke werkwijze van collega's en de impact daarvan. Minstens zo belangwekkend is hoe het programma aantoont dat gretige politici zich blindelings op elementen uit de uitzending baseerden om zich politiek te profileren als misdaadbestrijders. De jury vindt het prijzenswaardig dat journalisten, als daar aanleiding voor is, ook journalisten controleren – het Argosteam heeft dat op overtuigende wijze gedaan.

“De gestoorde procedure”, Dirk Leestmans en Caroline Van den Berghe (VRT Panorama)

Reconstructie van de dood van een verwarde jongeman in een politiecel. De reportage heeft voor bijzonder veel maatschappelijke ophef gezorgd in Vlaanderen, vooral door de schokkende beelden van een bewakingscamera. Daarop is te zien hoe een arrestatieteam de weerspannige man keihard aanpakt, wat zijn dood tot gevolg heeft. De uitzending, waarin duidelijk wordt dat er grote procedurefouten zijn gemaakt, heeft geleid tot heropening van het onderzoek. Dat is niet alleen aan het uitstekende werk van de journalisten te danken maar ook aan de initiatieven van de bedroefde vader van het slachtoffer en diens advocaat.

“Mayday Mayday”, Marco de Lange en Bart Nijpels (KRO Brandpunt/Reporter)

In twee afleveringen brengen de makers aan het licht dat de piloten van vliegmaatschappij Ryanair onder hoge druk staan om minder brandstof in te nemen dan nodig is, omdat dat een besparing oplevert. Bovendien is er veel op hun arbeidsomstandigheden aan te merken. De reportage van KRO Brandpunt/Reporter heeft veel losgemaakt, ook publicitaire en juridische tegenactie van Ryanair. Reporter maakte gebruik van getuigenissen van onherkenbaar gefilmde betrokkenen, en ook van bij een notaris vastgelegde verklaringen. Het grote belang van de zaak – de veiligheid van de vliegtuigpassagiers – rechtvaardigt naar het idee van de jury deze zware middelen.

De jury heeft besloten de Loep voor audiovisuele producties dit jaar toe te kennen aan de productie van KRO Brandpunt/Reporter, “Mayday Mayday”.

Antwerpen/Nieuwegein, november 2013

namens de jury van De Loep, bestaande uit Josse Abrahams, Joep Dohmen, Marnix Koolhaas, Ad van Liempt, Ineke Noordhoff, Trees Verleyen en Stefan Vermeulen,

Ad van Liempt,
voorzitter